

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВ ОСОБИ НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Статья посвящена природе прав человека на доступ к информации. Автор анализирует национальное законодательство и практику Европейского суда по правам человека, в которых определены права человека на доступ к информации. В статье приведена статистика обеспечения права доступа к информации, обнародованной на официальных информационных ресурсах. Автор статьи приходит к выводу, что право на доступ к информации является одним из ключевых конституционных прав человека.

Ключевые слова: информация, право на доступ к информации, права человека.

Статтю присвячено природі прав особи на доступ до інформації. Автор аналізує національне законодавство й практику Європейського суду з прав людини, у яких визначено права особи на доступ до інформації. У статті наведено статистику забезпечення права доступу до інформації, оприлюднену на офіційних інформаційних ресурсах. Автор статті доходить висновку, що право на доступ до інформації є одним із ключових конституційних прав людини.

Ключові слова: інформація, право на доступ до інформації, права людини.

The article is devoted to the nature of the rights of individuals to access information. The author analyzes the national law and practice of the European Court of Human Rights, which defines the rights of individuals to access information. The article provides statistics on the right to access information disclosed on official information resources. The author of the article concludes that the right to access information is one of the key constitutional human rights.

Keywords: information, right to access information, human rights.

Вступ. Важливим елементом життєдіяльності людини й суспільства є інформація, важливість інформації в сучасному суспільстві важко переоцінити. Можливість особи отримати доступ до інформації можна назвати «однією з основ громадянського суспільства, що дає змогу здійснювати ефективний контроль за владою та впливати на рішення її уповноважених органів» [10, с. 151] і забезпечити природній розвиток суспільства в цілому.

Метою статті є необхідність звернути увагу на забезпечення права особи щодо доступу до інформації в контексті Європейських стандартів як основоположного ключового конституційного права людини.

Виклад основного матеріалу. У системі чинного законодавства право особи на інформацію (доступ до інформації) передбачено положеннями численних нормативних актів. Зокрема ч. 1 ст. 34 Конституції України передбачено право «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» [3, с. 34]. Крім того, положеннями ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інформацію» як основний напрямок державної інформаційної політики визначено «забезпечення доступу кожного до інформації» [7, с. 1], а положеннями Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні як один із напрямків розвитку інформаційного суспільства

України на 2016–2020 рр. задекларовано «спрощення процедури доступу громадян до інформації та знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій» [8].

Більшість інформації й даних, «якими оперують громадяни та державні інституції є відкритими в розумінні закону України «Про інформацію» [5, с. 92]. За загальним правилом, будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що зарахована законом до інформації з обмеженим доступом [7, с. 20]. При цьому законом надано перелік даних, що не можуть бути зараховані до інформації з обмеженим доступом [7, с. 21]. Доступ до такої інформації є вільним і не може бути обмеженим.

Так, відповідно до положень ч. 1 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, «кожен має право... одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів» [4, с. 10]. Зокрема відповідно до положень рішення Європейського суду з прав людини (далі за текстом – ЄСПЛ) у справі «Лендер проти Швеції», свобода «одержувати інформацію» зобов'язує державу не обмежувати доступ до вже наявної інформації та «вжити заходи в разі, коли загроза свободі висловлювання виникає з боку органів чи осіб, не пов'язаних з державними органами» [9].

Аналізуючи наведені норми законодавства й практики ЄСПЛ, можна стверджувати, що право на доступ до інформації може бути за своїм характером як абсолютним, так і відносним. Відносним це право є в тому випадку, коли праву на отримання інформації особи кореспондує обов'язок певного суб'єкта надати таку інформацію [2, с. 82]. Абсолютним зазначене право тоді, коли право особи на доступ до інформації протистоїть обов'язок необмеженого кола осіб «не обмежувати доступ до вже наявної інформації» [9].

Положеннями ст. 5 закону України «Про доступ до публічної інформації» передбачено, що доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації та надання інформації за запитом на інформацію [6, с. 5].

Щодо способу забезпечення доступу до інформації шляхом її оприлюднення не можна не взяти до уваги результати моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади за друге півріччя 2017 р., проведеного Державним комітетом телебачення та радіомовлення України [1]. Зокрема результати аналізу інформації, розміщеної на офіційних веб-сайтах 18 міністерств та 44 інших центральних органів виконавчої влади (загалом проаналізовано 62 веб-сайти), є наступними: 29 веб-сайтів мають показники інформаційної прозорості більші за середні, 33 веб-сайти мають показники інформаційної прозорості менші за середні, середнє значення показника інформаційної прозорості становить 78,69%. Зазначена статистика може свідчити про реальність реалізації права особи на доступ до інформації, розпорядниками якої є суб'єкти владних повноважень. Однак варто звернути увагу, що розміщення певної інформації у відкритому доступі не позбавляє права особи звернутись із запитом до розпорядника такої інформації про її отримання.

Проте доступ до інформації не є «необмеженим». Так, відповідно до положень ч. 2 ст. 6 закону України «Про доступ до публічної інформації», обмеження доступу

до інформації здійснюється: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [6, с. 6]. При цьому інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, службову, таємну інформацію [7, с. 21; 6, с. 6]. Можливість надати інформації спеціальний статус, який дозволяє обмежити доступ до неї, передбачена положеннями ч. 2 ст. 34 Конституції України [3, с. 34].

Цікавою в класифікації видів інформації є передбачена положеннями ст. 1 закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація [6, с. 1]. Зазначена категорія інформації характерна тим, що така інформація може бути створена тільки суб'єктами владних повноважень у процесі виконання своїх обов'язків і може бути як відкритою, так і мати статус інформації з обмеженим доступом.

Обмеження в доступі до зазначених видів інформації та даних передбачено, зокрема, положеннями ч. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, де вказано, що «здійснення цих свобод [вираження поглядів, одержання і передання інформації], оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві...» [4, с. 10]. Так, відповідно до положень рішення ЄСПЛ у справі «Співдружність матерів південної Чехії проти Чеської Республіки», «...коли право на отримання інформації може загрожувати правам інших осіб, громадській безпеці або здоров'ю людей, то межі поширення права на доступ до такої інформації звужуються положеннями, що викладені в пункті 2 статті 10 Конвенції...» [11].

Ураховуючи, що в контексті положень ч. 1 ст. 10 Конвенції право на доступ до інформації розглядають як окремий елемент права на свободу вираження поглядів, то отримання доступу до даних, які не є «відкритими» в загальному розумінні, може здійснюватися за наявності доведеного «загального громадського інтересу» до такої інформації [12]. Саме тому під час визначення режиму доступу до певної інформації необхідно враховувати не лише характер такої інформації, однак і мету отримання такого доступу.

Обмеження в вільному доступі до певних категорій інформації зумовлені обов'язком держави ефективно реалізовувати конституційні права та свободи людини й громадянина, зокрема, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [3, с. 31], право на невтручання в особисте та сімейне життя [3, с. 32] тощо.

Висновки. Таким чином, право на доступ до інформації є одним із ключових конституційних прав людини. Зазначене право в контексті положень ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод розглядають як частину (окремий

елемент) права на свободу висловлення поглядів. Залежно від «режиму» інформації, стосовно якої особа намагається реалізувати право на доступ, доступ до інформації може бути вільним та обмеженим. Обмеження права доступу до інформації зумовлюється необхідністю дотримання прав і свобод інших осіб.

Література:

1. Аналітична довідка за результатами проведеного Держкомтелерадіо моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади у другому півріччі 2017 року. [Електронний ресурс]. URL : <http://comin.kmu.gov.ua>
2. *Жорнокуй В. Г.* Правова природа права на інформацію про діяльність господарського товариства // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 33. С. 79–93.
3. Конституція України : законодавство України за станом на 30.09.2016 // [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», у ред за станом від 02.10.2013. [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995-004>.
5. *Олексюк Л. В.* Механізми правового забезпечення електронного доступу до публічної інформації та відкритих даних: стан і тенденції розвитку // Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 3 (30). С. 92–99.
6. Про доступ до публічної інформації : закон України станом на 01.05.2015 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
7. Про інформацію: закон України за станом на 01.01.2017 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>;
8. *Скочиляс-Павлів О. В.* Право на доступ до публічної інформації: механізм захисту в Україні // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. №845. С. 150–155.
9. Справа ЄСПЛ «Лаендер проти Швеції» від 26 березня 1987 р., § 74, заява №9248/81 [Електронний ресурс]. URL : <http://zacon.at.ua>;
10. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р // Офіційний вісник України. 2013. № 44. Ст. 79.
11. Справа ЄСПЛ «Співдружність матерів південної Чехії проти Чеської Республіки» від 10 липня 2006 року, заява 19101/03 [Електронний ресурс]. URL : <http://zacon.at.ua>;
12. Справа ЄСПЛ «Угорська спілка громадянських свобод проти Угорщини» від 14 квітня 2009 року, заява №37374/05 [Електронний ресурс]. URL : <http://zacon.at.ua>.

Надійшла до редакції 07.03.2018. Розглянута на редколегії 28.05.2018.

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Дзєбань А.П.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» Каткова Т.Г.